

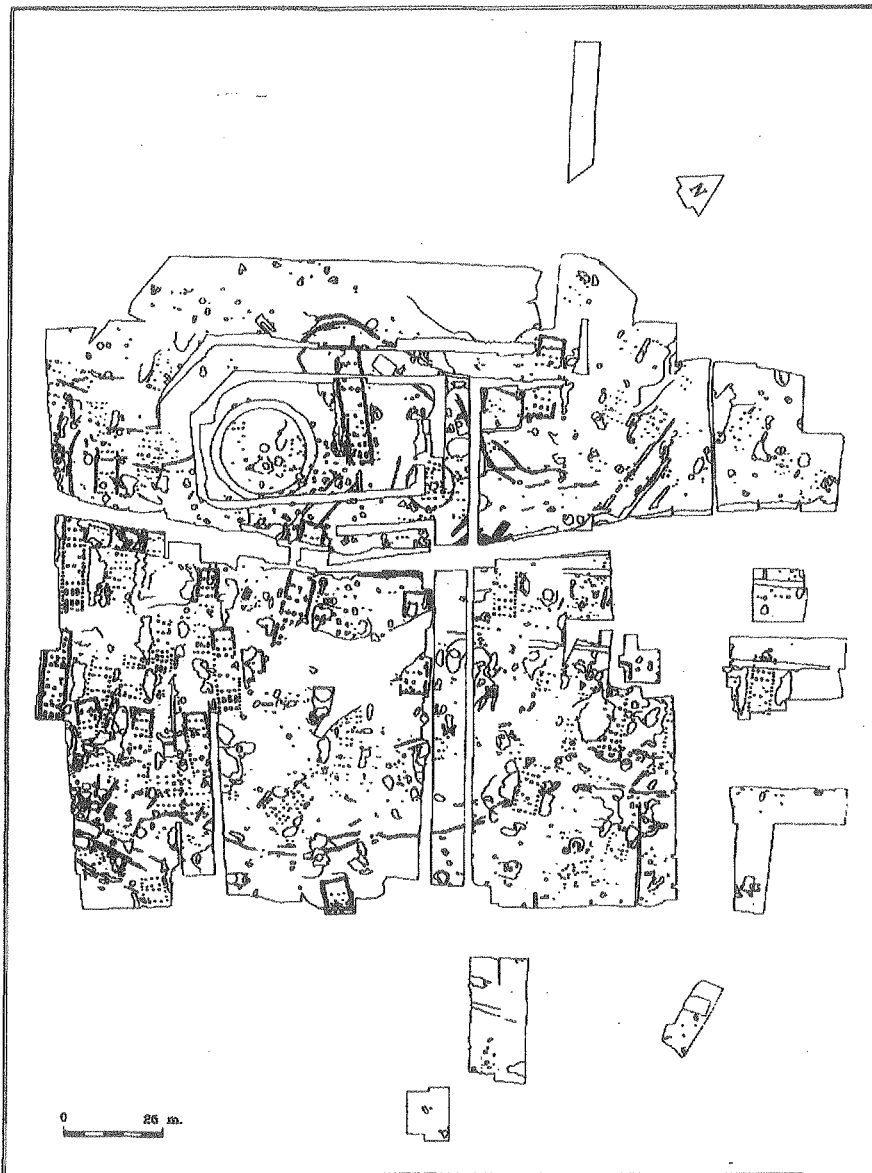
GELEEN

Bandkeramische nederzetting, IJzertijd-sporen en een Romeins crematiegrafveld op het Janskamperveld (afb. 6, 7)

In de periode april – augustus 1991 verrichtte het Instituut voor Prehistorie van de Rijksuniversiteit te Leiden een opgraving die tot doel had een slechts langs de randen verstoorde Bandkeramische nederzetting te documenteren, vóór het terrein getransformeerd zou worden in de villawijk 'Janskamperveld-fase 2'. Niet zonder moeite werden voor dit project voldoende fondsen gewonnen en de benodigde tijdsruimte verkregen. Dankzij de mede-financiering door het Prins Bernhard Fonds, de provincie Limburg, de gemeente Geleen en enkele particuliere fondsen, de behulpzaamheid van de dienst Openbare Werken van de gemeente, met name van de heer W. Vreuls, en de inzet en volharding van vele tientallen studenten, werd het gestelde doel bereikt. Als toegift bleek het terrein niet alleen Bandkeramiek te bevatten, maar ook enige sporen uit de IJzertijd en een Romeins crematiegrafveld. De opgraving besloeg een oppervlak van ca. 3,5 ha.

Het Janskamperveld omvat het gedeelte van het Graetheideplateau langs de Geleenbeek tussen de bebouwing van Sittard in het noorden en Geleen in het zuiden. Bij de noordwaarts oprukkende bebouwing van Geleen waren door Harry Vromen, ROB-correspondent te Geleen, reeds eerder in het Haesselderveld talrijke Bandkeramische sporen gedocumenteerd zonder dat dit tot een formele opgraving leidde. Graafwerk langs de Geleenbeeklaan in 1980 leverde de eerste sporen van een nieuwe nederzetting, waarvan de omvang door een veldverkenning en waarnemingen bij bouwprojecten kon worden vastgesteld op ca. 5 ha. Dit werd bevestigd door waarnemingen in de wegcunetten van het

⁶ Rensink, Smit, Verpoorte, 1991.

Afb. 6. Geleen, Janskamperveld. Voorlopige overzichtskaart. Dit is een uitdraai van de gedigitaliseerde veldkaarten zonder gecorrigeerde aansluitingen en interpretaties van andere grondsporen dan de omheiningsgreppel en de huisplattegronden. (Reproductie: Instituut voor Prehistorie, Leiden).

aan te leggen villapark en een testopgraving door de ROB in 1990.⁷ Het zonder meer verloren laten gaan van deze min of meer complete LBK (Lineaire

⁷ Bakels 1985; Schute 1991; Schute 1992; Vromen 1985.

*Afb. 7. Geleen, Janskamperveld. Huis 13 vanuit het zuidoosten.
(Foto: Instituut voor Prehistorie, Leiden.)*

Bandkeramiek)-nederzetting werd uiteindelijk onverantwoord geacht uit het oogpunt van archeologisch beheer. De nederzetting is nu voor ca. 2/3 deel gedocumenteerd. Het overige deel is al eerder nagenoeg geheel verloren gegaan.

Bandkeramiek

Zowel de kenmerken van het versierde aardewerk als die van de plattegronden wijzen erop dat de nederzetting, geheel tegen de verwachting in, beperkt is tot de Vroege Bandkeramiek (Moddermans fase 1), met uitzondering van enkele (zeer) late gebouwen en geassocieerde kuilen in het zuidelijke gedeelte. Het overgrote deel van het versierde aardewerk bezit eenvoudige lijnbanden (type AI) terwijl randversiering ontbreekt of slechts enkelvoudig is uitgevoerd.

Gidskenmerken voor fase 1d en later lijken te ontbreken.⁸ Niet alleen het fijne aardewerk draagt versiering, maar ook sommige grote potten tonen de typische bandlijnen. Uitzonderlijk is de tuit van een tuitpot. In enkele kuilen werd een klein aantal scherven van Limburg-aardewerk aangetroffen, waarmee is bevestigd dat dit aardewerk reeds vanaf de vroegste LBK in ons land voorkomt. Kenmerkend 'La Hoguette'-aardewerk ontbreekt, wat gezien de totale vondsthoeveelheid, de nabijheid van de site Sweikhuizen⁹ en de datering van dergelijk aardewerk elders (in ieder geval in de fase 1a)¹⁰ kan worden gebruikt om dit aardewerk (en de site Sweikhuizen) als ouder dan de Bandkeramische bewoning in Geleen-Janskamperveld te beschouwen.

Het overige vondstmateriaal is in vergelijking met de latere LBK-complexen vrij bescheiden en niet uitzonderlijk. De vuursteenindustrie is vrijwel geheel gebaseerd op eluviale knollen van Rijckholt-vuursteen met opmerkelijk veel afslagen, weinig klingen en nogal wat spitsen. Er zijn voorts fragmenten van dissels en van maalstenen en wat brokken haematiet, waaronder een paar zeer grote stukken.

Ondanks de ogenschijnlijk goede conserveringscondities zijn veel plattegronden incompleet. Dit is voor een deel het gevolg van versterking door de loop van de Janskamperveldweg en door lösswinning in historische tijd en voor een deel van plaatselijk iets sterkere bodemvorming en erosie, waarvan vooral de sporen van relatief lichte structuren te lijden hebben gehad. Er zijn uiteindelijk 61 paalconfiguraties geïnterpreteerd als gebouwen of de (laatste) resten daarvan. Hiervan zijn er 22 min of meer compleet; 38 structuren zijn typologisch te karakteriseren en 29 zijn naar fase te dateren. Deze laatste kunnen als volgt verdeeld worden: 16 x fase 1b (13 x gewone Y en 3 x in een dubbele uitvoering), 3 x fase 1c (gedegenereerde Y), 2 x fase 1d (overgangstype) en 8 x Late LBK op diverse gronden. Op grond van deze verdeling en het voorlopige beeld dat wij hebben van het vondstmateriaal uit de kuilvullingen is het aannemelijk dat alle niet gedateerde gebouwen in de Vroege LBK thuishoren. Het is opmerkelijk dat er bij deze overwegend lichte en middelzware structuren geen sprake is van een Y-paalzetting en dat deze exclusief lijkt te zijn toegepast in Bauten en Grossbauten. De typologische verdeling van alle niet-late plattegronden is: 5 x type 1a, 14 x 1b, 4 x 1b/2, 7 x 2, 2 x 2/3, 6 x 3, voorts 23 fragmenten, waarvan 3 zwaar, 13 middelzwaar en 7 licht. In de typeverdeling zijn de zware gebouwen door conserveringsverschillen duidelijk oververtegenwoordigd.

Er is sprake van een duidelijke, ruimtelijke differentiatie. Grote plattegronden vinden we overwegend in het zuidelijke deel; kleine en lichte structuren vooral in de noordelijke helft. Het zuidelijke deel is dichter en/of langduriger bebouwd geweest, het noordelijke deel meer open en/of kortstondig. Er lijken goede mogelijkheden te zijn voor het geven van een chronologische dimensie aan deze ruimtelijke differentiatie, met name als de materiaalanalyse heeft plaats gevonden.

Zeer interessant zijn de vaak zeer ondiepe en soms uit het vlak weglopende

⁸ Modderman 1970, 199.

¹⁰ Lüning 1988

⁹ Modderman 1987.

sporen van enkele vrij smalle greppels, die het grootste deel van de nederzetting omringen. Zij moeten worden opgevat als de sporen van een meerfasige omringende structuur, waarschijnlijk een palissade zonder wal of gracht. Er zijn enkele nauwe toegangen vastgesteld en de ruimtelijke verhouding tot sommige huizen is zodanig, dat tot gelijktijdigheid met de nederzetting moet worden besloten, zowel met (een deel van) fase 1b als (een deel van) fase 1c. De lay-out van het greppelsysteem is onregelmatig en ovaal en in dit opzicht verschillend van de even oude (fase 1c) palissadegreppels die Modderman in de opgravingen te Sittard documenteerde.¹¹ De indruk bestaat dat de geringe erosie op het vlakke terrein – met vlakhoogtes tussen 62,5 en 63,8 m +NAP – en het zo hoog mogelijk aangelegde opgravingsvlak vooral bepalend zijn geweest voor de mogelijkheid tot waarneming van deze greppels en de vele lichte structuren.

Er is een grote diversiteit aan kuilvullingen vastgesteld, uiteenlopend van cilindrische 'silo's', soms meervoudig, tot huislangskuilen en grote kuilcomplexen van meer dan 2 m diepte en verschillende meters doorsnede.

In nauw overleg met prof. dr. C.C. Bakels werd een uitgebreid monsterprogramma voor verkoolde botanische macroresten uitgevoerd. Naast de 'gewone' emmertarwe en eenkoornarwe bleek ook de erwte, de linze, het lijnzaad en de papaver voor te komen!

De LBK-bewoning langs de Geleenbeek lijkt te beginnen met drie nederzettingen: Sittard, Geleen-De Kluis en daar tussenin Janskamperveld. Geleen-De Kluis lag aan de voet van de dalhelling, direct naast het beekdal en werd reeds voor fase 1c verlaten. Beide andere sites liggen op de dalrand. Het ziet er naar uit dat de bewoners van het Janskamperveld de nederzetting omstreeks de overgang 1c-1d naar het Haesselderveld verplaatsten en dat zich van die nederzetting in fase 2d een eenheid afsplitste, waartoe de jonge plattegronden en enkele bijbehorende kuilvullingen in het zuidoosten behoren.

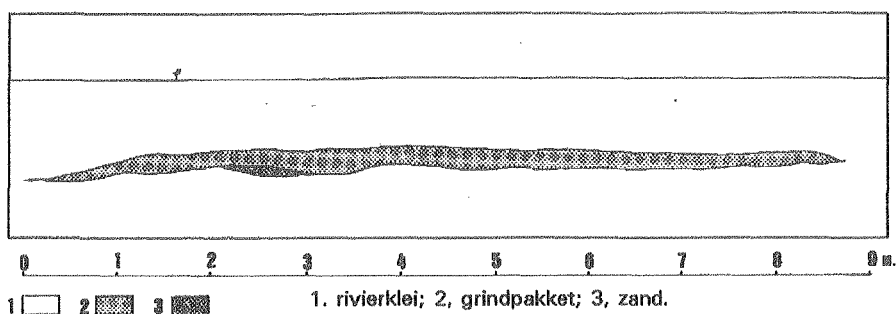
IJzertijd

In de IJzertijd werd het terrein wederom bewoond. Op één plaats werden twee vlak naast elkaar gelegen plattegronden gevonden, beide tweeschepig, ca. 4 m breed en respectievelijk 8 en 13 m lang. De resten van een grote pot, gevonden in één van de paalgaten, zwak besmeten en met tenminste één groot oor, geven een datering in de Vroege IJzertijd. Op een ander punt, eveneens op de dalrand, werden de sporen van drie vier-palenspiekers aangetroffen, die op grond van de (lichtgele) paalvulling tot dezelfde fase kunnen behoren. Tenslotte behoren enkele crematies, waarvan één in een besmeten schaal, in deze periode thuis.

Romeinse Tijd

Van een Romeins crematiegrafveld werden ca. honderd graven teruggevonden. Het ziet er naar uit dat een flink aantal verloren is gegaan tengevolge van de doorsnijding van het grafveld door de Janskamperveldweg, die het grafveld doorsnijdt. Er zijn voornamelijk geen argumenten voor de opvatting dat

¹¹ Modderman 1958.

Afb. 8. Haelen. Profiel door Romeins (?) wegtracé. Schaal 1:200. (Tekening W. Hupperetz, Venlo).

deze weg tot de Romeinse Tijd zou teruggaan en dat de graven ter weerszijden werden aangelegd. De meeste graven zijn (zeer) ondiep, niet meer dan 10 à 20 cm beneden het opgravingsoppervlak, hetgeen een oorspronkelijk diepte van 50 à 70 cm betekent. Grafgiften komen weinig voor. Sommige graven bevatten een ijzeren mes, een bronzen munt, een fibula of een enkel stuk aardewerk. Verder werden vaak kleine of grote spijkers of de resten van een kistje of bekisting aangetroffen. Een groepje van drie graven op enkele tientallen meters van het grafveld was relatief rijk uitgerust met ondermeer terra sigillata-borden, een geverniste beker en een glazen fles. Eén bijzonderlijk graf bevatte de resten van een inhumatie, bewaard gebleven onder een mergelblok in de vulling, met een kruikamfoor en een glazen kom als bijgiften. Datering van de munten door dr. J.P.A. van der Vin (Koninklijk Munten- en Penningskabinet, Leiden) en aardewerkdateringen door mevrouw drs. M. Brouwer (Rijksmuseum van Oudheden, Leiden) plaatsen het grafveld in de periode van ca. 70 – 200 na Chr. De drie apart gelegen, relatief rijke graven blijken uit de beginfase te stammen.

Opmerkelijk is een 2 m diepe en 2 m brede ringsloot van 23 m doorsnede met een scherp V-profiel. Deze omringt een grote, volledig lege graf(?)kuil. Enkele Romeinse graven waren in de slootvulling ingegraven en geven zo een terminus ante quem. Een datering in de beginperiode van het grafveld lijkt het meest plausibel.

(L.P. Louwe Kooijmans, H. Kamermans, I.A. Schute, Instituut voor Prehistorie, Rijksuniversiteit Leiden)

HAELLEN

Romeins (?) wegtracé (afb. 8)

De bij het Goltziusmuseum in Venlo werkzame, recent in Nijmegen afgestudeerde¹² archeoloog W. Hupperetz meldde dat in maart 1991 bij het graven van een afwateringsgreppel in de buurt van Haelen onder een laag rivierklei een grindpakket met een breedte van 8,6 m en een dikte van maximaal 30 cm

¹² Hupperetz 1991.